
СТАТТІ

УДК 78.2У;78.2

Уляна Граб

МИРОСЛАВ АНТОНОВИЧ. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДИТИНСТВО ТА ЮНІСТЬ

Розглядається життєвий шлях Мирослава Антоновича на тлі малих спільнот: його сім'ї, Малої духовної семінарії, Львівської Академічної гімназії. Досліджуються різні контексти, які мали вплив на формування його власної ідентичності, застосовується інтердисциплінарний підхід на перетині історії, культурології, психології, біографістики та музикознавства.

Ключові слова: *Мирослав Антонович, ідентичність, інтелектуальна біографія, еміграційне музикознавство.*

Кожна людина вибудовує свою індивідуальну ідентичність (за визначенням американського психолога Е. Еріксона «єго-ідентичність»), як частину багаторівневої структури складного особистісного утворення. Формування ідентичності стає засадничим для становлення особистості на початку життєвого шляху: «ідентифікація відбувається в межах визначеної ситуації: людина завжди народжується уже в певному середовищі, мовній і культурній традиції» [6, с. 94]. Саме у дитинстві та юності починається формування системи символів та смислів, які уможливають набуття ідентичності. Як слушно зауважує Е. Еріксон, «є багато формулювань для опису «здорової» особистості дорослої людини. Але якщо ми візьмемо тільки одне з них, відповідно до якого здорова особистість активно будує своє оточення, характеризується певною єдністю особистості і може адекватно сприймати світ і саму себе, то стане ясно, що всі ці критерії належать до когнітивного та соціального розвитку дитини» [5]. Звідси спробуємо з'ясувати, хто, що і як впливало в роки дитинства та юності на особистісне самовизначення Мирослава Антоновича – чільної постаті українського еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть, інтелектуальна біографія якого свідчить про значимість його наукових інтересів не лише для української, але й ширше – для європейської культури.

Народився Мирослав Антонович 1 березня 1917 року в містечку Долині в сім'ї судового урядника Івана Антоновича. Усвідомлення власного «я», перші прояви незалежності і самостійності, світ абсолютної віри в себе і у своїх батьків, який згодом поступається місцем потреби знайти власне місце у середовищі однолітків, – цей важливий етап формування особистості Мирослава Антоновича пройшов у Долині – маленькому підкарпатському містечку з багатою історією. Його з великою любов'ю та увагою до найменших деталей згадує Антонович у своїх спогадах. Одне з її предметів під назвою Підзапуст або Запуст особливо любив Антонович,

називав його своїм “джерелом радості” і поетично оспівував у віршах його природу, «чисте й здорове повітря», «шерхотіння свірчків у травах», «верхи горбів, з яких барвистим руслom сходила, немов пливла, худоба, подзвонюючи дзвіночками» тощо. «Кожен день, проведений у Підзапусті, карбувався у моїй пам’яті новими враженнями, новими переживаннями і пригодами, – згадував М. Антонович. – До того Підзапусту я не раз повертався думками впродовж моїх мандрів і не раз накреслював у своїх записках спогади про нього» [1, с. 69].

Сім’я стала для Мирослава Антоновича середовищем, у якому сформувалися його погляди на зовнішній світ у всіх його проявах, моральні принципи і відчуття національного осердя. «Індивідуальний родинний побут, звичне мовлення, знайомі з дитинства норми стосунків, естетичні пріоритети, заархівовані, законсервовані в потребі буденності, є тим тлом, без якого немає і не може бути творчості, без якого унеможливаються всілякі пошуки чогось нового, незнайомого, несподіваного» [8, с. 225]. «Цілим світом» були для малого хлопчика його бабця і дідо: «Моя бабця здавалася мені втіленням доброти і лагідності, мій дідо імponував мені своєю непересічністю» [1, с. 46]. Брат бабці Микола Креховецький зберігав у себе вдома шляхетську грамоту роду Креховецьких, якою пишалася вся сім’я, а численні діти «вуйка Креховецького» грали на різних музичних інструментах, і таким своєрідним оркестром часто виступали на вечорницях, весіллях та різних «фестивалах».

З особливою ніжністю згадує Мирослав Антонович у спогадах свою маму – просту жінку, «лагідну і розсудливу», наділену чутливою, поетичною натурою, з красивим голосом, закохану у природу. Від неї успадкував Мирослав Антонович ліричну, емоційну вдачу, водночас рішучу у досягненні своєї мети, внутрішню інтелігентність та толерантність. Після еміграції з України до 1952 року Антонович не мав про матір жодних звісток, про що свідчить щемкий запис у його щоденнику: «Новий рік (13 січня 1952 року в Утрехті – У. Г.) зустрівач я в самоті, а коли великий старосвіцький годинник вибив дванадцятю годину ночі, мене зібрала несамоविта туга. Я взяв свій записник і почав

*Батьки М. Антоновича
Іван та Катерина із старшими
братами Андрієм, Євгеном та Адамом*

вилити свою тугу на папір. Не часто в своєму житті я справляв так сумно Маланку... Мої думки полинули до дому на Україну до моєї рідної, від якої я довго не мав жодної вістки, не знав навіть чи вона ще живе, чи ні. Я засвітив свічку і сидів самотній зі своїми думками, спогадами й тугою, а за стіною, на дворі шумів мов навіжений вітер, висвистував свої таємні понурі мелодії по трубах вигасаючої печі. [...] Мамо, моя мати, що ж Ти в цій хвилині робиш? Де Ти в цій

хвилині буваєш – чи між живими чи між мертвими? У своїй рідній країні, чи десь у холодних лісах Сибіру?» [2, с. 13]. Лише 24 жовтня 1955 року отримає Антонович в листі від брата Адама з Америки сумну звістку: «Гнітючі новини. Підтвердження вістки про смерть нашої мамці, вістка про заслання брата о. Євгена в Сибір, про „відсутність” брата Андрія... вістки ці подала з Сибіру стрична сестра Славка Антонович. [...] Якась туга огортає мене, туга самотності» [2, с. 184].

Батько Іван, будучи хворим і потребуючи лікування, продовжував працювати урядником в Долинському суді, щоб не втратити фінансову допомогу, котру уряд виділяв на оплату навчання дітей, і згодом недолікована хвороба стала причиною його передчасної смерті. З батьком Мирослав спілкувався нечасто – весь час забирала робота в суді, а по неділях він брав участь у засіданнях управ різних організацій та «бесідах». Однак велике враження на нього справила та обставина, що батько з хворою ногою ходив на роботу, щоб оплачувати їх навчання – взимку Мирослав возив його на санчатах через глибокий сніг, згодом на милицях, винаймаючи помешкання біля приміщення суду, бо не мав сили ходити далеко додому. Смерть батька закарбувалася у його пам'яті дрібними деталями, а на похорон прийшла велика кількість людей – українців, поляків, євреїв, хоч часом, як згадує Антонович, приходилося йти по коліно у мокрому снігу.

Старші брати – Богдан, Андрій, Євген та Адам – всі з університетською освітою активно брали участь у культурному житті краю. Найстарший брат Богдан (старший від Мирослава на 11 років), за освітою інженер-агроном, був активним учасником театральних гуртків, членом волинської «Бесіди», співав у хорових колективах, і навіть деякий час був диригентом долинського «Бояну». Саме з його діяльністю пов'язані перші кроки Мирослава Антоновича у праці з хором – коли польська влада несподівано перед запланованим концертом відправила Богдана на військові навчання, саме його 15-літньому братові доручили диригувати зведеним хором долинського «Бояну» та професійною капелю «Дніпро». Навчаючись у Політехніці, Богдан сам оплачував своє навчання, підробляючи репетиторством, веденням хорів, а під час вакацій – бондарською справою. У важкі роки перед початком Другої світової війни Богдан завжди приходив на допомогу братові то харчами, то дровами, після приходу радянських військ до Львова емігрував до Німеччини, а згодом до Австралії, де і похований.

Андрій закінчив правничі студії у Львівському університеті, єдиний з братів був в українському підпіллі і сидів як український патріот у тюрмах та концтаборах (помер на заслання в Сибірі 1945 року). Його постать була овіяна таємничістю, і справляла на Мирослава особливе враження. Він поступово залучав до підпільної роботи свого молодшого брата (Мирослав розносив підпільну газету «Сурма» та інші матеріали), однак згодом сам наполог на тому, щоб брат розвивав свої музичні здібності і повністю присвятив себе музиці (саме Андрій позичив необхідні для вступу на музикологію книжки у свого товариша по університету Осипа (Юзефа) Хомінського, згодом відомого польського музиколога, який у 1936 році закінчив навчання докторатом у Адольфа Хибінського). З початком Другої світової війни їх стосунки припинилися (як і з іншими братами), оскільки за рідними священиків, як і за членами ОУН був пильний нагляд.

Найтепліші стосунки були в Мирослава з братом Євгеном, творчо обдарованою особистістю: він був музикальним, грав на скрипці і співав, мав хист до віршів та малювання. «Наші зустрічі й спілкування були в різні часи, в різних обставинах, в різних середовищах суспільного життя і відтворюють красу і трагізм, а часом мужність тодішнього життя – соціального, політичного, релігійного» [1, с. 129], – згадує у своїх спогадах Мирослав Антонович. Він часто відвідував брата у селі Бурканові, де Євген був священником (закінчив Львівську богословську академію) і, як значна частина українського духовенства, займався не лише церковними справами, а й питаннями національної просвіти і освіти селян. Євген мав у себе радіо, що було на той час рідкістю на селі, обговорити новини приходили різні люди «у справах і без справ» і нероздільні дискусії тривали до пізньої ночі. Після встановлення радянської влади підтримувати зв'язок із братом-священником було небезпечно, і Мирослав не бачився з рідними до короткої зустрічі у 1943 році. А Євген через інших осіб передавав йому харчі, які допомогли вижити аж до виїзду зі Львова. Про подальшу долю брата Мирослав довідався вже після закінчення Другої світової війни: Євген відбув 17 років каторги в Сибірі на заготівлі лісу в Іркутській області, в 60-х роках повернувся у Долину, де невдовзі помер.

Як слушно зауважив історик Ярослав Грицак, «сила українського руху в Галичині полягала у наявності великого числа другорядних, але здисциплінованих діячів» [4, с. 429], і значення діяльності українського священництва тут важко переоцінити. Вплив цього середовища на формування особистості Мирослава Антоновича надзвичайно важливий – усвідомлення значущості українського церковного обряду для духовного життя народу, його національної сутності, знайомство з ірмолійними піснеспівами, керування хором і безпосередня участь у богослужіннях як співака згодом визначило один з пріоритетних наукових напрямів його музикознавчої діяльності. Найбільші емоційні переживання дитинства були пов'язані з святкуванням у колі родини великих церковних свят, долиньськими священниками, дерев'яною церковцею Святого Миколая «з її старовинними іконами, притрушеними порошком багатьох віків», урочистими богослужіннями з музикою дзвонів та хоровим співом. Ці враження накладалися на відчуття співпричетності до загального вияву національного духу, що об'єднувало українську громаду: «Вона гомоніла величавим співом українського Богослужіння, майоріла хоругвами нашої церкви, сповнювалася українськими молитвами. Долина ставала, хоч на кілька годин, українським містом. Навіть польська поліція того дня ховалася поза міськими будівлями» [1, с. 32].

Всі великі церковні свята, наділені магією ритуального дійства, які традиційно святкувалися родиною, мали для хлопця особливе значення і належать, за його словами, «до найприємніших спогадів моєї юності». «Вони (свята) перенесли людину в інший світ, по-іншому висвічували життя, сповнювали його іншим змістом, надавали йому інших форм. У ці свята все наповнювалось піснями: в хатах і поза хатами, в далеких просторах, геть там аж до неба, до зір» [1, с. 40]. На такий взаємозв'язок ідентичності і сакральності вказує філософ М. Козловець: «Саме перехід на рівень сакрального забезпечує глибоку інтимність традиції та збереження моральної атмосфери у спільнотах» [6, с. 92].

Вся сім'я любила співати – мама мала гарне сопрано, Богдан співав басом, брат Євген – тенором, а малий Мирослав підспівував альтом. У такому складі під час Різдвяних свят звучали колядки – і на слух, і з нот в обробках українських композиторів. Ґрунтовніше з хоровим співом Мирослав познайомився в долиньському церковному хорі, у якому співав відомий в околиці бас-баритон Левко Любачівський (якого пробував заангажувати до свого професійного хору Дмитро Котко).

У 20-ті роки, коли Антонович здобуває початкову освіту у Рідній школі, а згодом у польській гімназії, поступово формуються важливі характеристики його «его-ідентичності»: відкритість до іншого, здатність перебувати зі світом у злагоді, свобода самовираження і повага до нового. Для Мирослава Антоновича вони стають головним каталізатором особистісного зростання і згодом сформуєть його «європейську ідентичність».

Антоновичі як свідомі українці віддали свого сина в українську *Рідну школу*, хоч за навчання треба було платити значно більше, ніж у польській школі, яка отримувала дотацію від держави. Окрім того, щоб добратися до школи, особливо з передмість, треба було щодня здолати декілька кілометрів болотистими дорогами. З великим задоволенням Мирослав співав у шкільному хорі під керуванням М. Захаркевича, який виконував твори М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича і мав в околиці добру славу. Вже тоді поступово закладалося усвідомлення того, наскільки важливо для диригента передати своїм хористам власний запал і в такий спосіб розвивати їх любов співу і до української пісні. Після закінчення школи Мирослав продовжив навчання у польській гімназії, в якій на той час вчилися його старші брати Адам та Євген. Серед друзів Антоновича – євреї, поляки українці і «хоч які відмінності національні, релігійні, соціальні й індивідуальні були між учнями нашого класу, ми якось жили у згоді» [1, с. 77]. У повсякденному житті, у людських стосунках ворожнечі не було, допоки не було політичних дискусій. Такі компроміси між собою встановлювали і так звані «мішані родини», у яких «за тодішньою традицією» батько-українець виховував синів в українському дусі, а мати-полька дочок – в польському. «І хоч родина жила мирно, згадує Антонович одну з таких сімей у Долині, – політичні теми треба було старанно оминати, бо дівчата були завзятими польками з нахилом до шовінізму, а хлопці були завзятими патріотами з націоналістичним забарвленням» [1, с. 75]. У гімназії був добрий хор, а також мандолиновий оркестр. Мирослав співав у хорі навіть у неділю, оскільки виконував альтове соло на початку «*Kirie eleison*» латинської меси. В репертуарі хору були польські пісні, в тому й патріотичні «але що хор був добрий, то при співі забувалося про все інше» [1, с. 75]. Диригент хору і оркестру на ймення Билуф вчив учнів теорії музики і сольфеджію за своєю книжечкою, і ці знання Антонович вважав найціннішим з усього, що він виніс з польської гімназії. Однак після третього класу Мирослав змушений покинути навчання – погіршилася назагал толерантна атмосфера в гімназії, виникли проблеми з навчанням через психологічні проблеми, пов'язані з підлітковим віком та важкою хворобою батька.

Після смерті батька матеріальна скрута і борги змушували до важкої фізичної праці, оскільки біля матері залишався лише наймолодший, Мирослав. І перевтома привела до нервового і фізичного виснаження – на сімейній раді було вирішено відправити його до стрийка-священника на Поділля, у с. Вовківці. Багато світлих

спогадів зберіг Мирослав Антонович про той час, зокрема як стрийко навчив його читати ірмологійні ноти і супроводжувати службу замість дяка. «Для мене цей епізод мав велике значення, – писав Антонович. – Я вперше познайомився з Ірмологійними співами та навчився читати Ірмологійні ноти. Це була основа, на якій пізніше я міг розвивати й поширювати свої знання у справі нашого церковного співу» [1, с. 94]. Перебування у Вовківцях запам'яталося враженнями від величавого Великодня і багатства гаївок, церковними відправами з багатоголосною самолівкою, та найбільше вразив Мирослава народний гуртовий спів. «Цей спів викликав у мені щось, що дотепер було у мені заховане десь глибоко у підсвідомості, а тепер, під впливом народного співу, впливало на поверхню повного гостровідчутного усвідомлення нерозривної єдності з Великою Східною Україною, її жителями» [1, с. 97]. Очевидно, не випадково далеко пізніше, перебуваючи на еміграції в Голландії, у доповіді на своєму першому світовому музикологічному конгресі 1952 року в Утрехті Антонович буде говорити саме про багатоголосся в українських народних піснях, ця тема буде його цікавити впродовж його наукового життя.

Ще один брат Мирослава Антоновича, Адам відіграв важливу роль у його становленні: саме він подбав про те, щоб Мирослав після смерті батька переїхав з Долини до Львова і навчався в Українській гімназії. Адам Антонович був настоятелем Малої семінарії ім. св. Йосафата, яку заснував у вересні 1919 року митрополит А. Шептицький, водночас студіюючи на Львівському університеті давню історію і фізичне виховання. Це була чоловіча гімназія класичного типу «мала семінарія» з інтернатом, де виховували у християнському дусі майбутніх студентів теології. При закладі діяли середня школа, гімназія (1931–32), інститут та інтернат. Як записано у Постановках Митрополичого Ординаріату у справі Малої семінарії у Львові від 1 вересня 1934 року «ціллю Малої Семінарії є виховувати

греко-католицьку мужеську молодь української народности, приготувляти її до духовного стану та виховувати кадру свідомої світської інтелігенції на засадах католицької етики» [9, арк. 2]. Коли польська влада почала виганяти учнів з політичних мотивів з гімназій, багато приходили до малої семінарії закінчити свою гімназійну освіту, не маючи наміру в майбутньому ставати священиками. Про це згадує відомий мовознавець Олекса Горбач у своїх спогадах: коли директор

Філії української академічної гімназії розпочав «чистки» серед учнів з метою викоринити підпільну мережу Юнацтва ОУН, він розпустив старші класи, «давши половині учнів «свідоцтва відходу» (з них-то сформувалися незабаром відповідні класи «саботажників», себто учнів католицької гімназії – «Малої греко-католицької семінарії» при Богословській Академії!) [3, с. 147]. «Неблагонадійним» в очах влади студентам Мала семінарія давала шанс отримати або закінчити освіту, а про її рівень свідчить згода ректорів німецького університету у Відні та чеського університету в Празі приймати «деяких абсолювентів» на навчання у свої універ-

ситети зі свідоцтвом гімназії Малої семінарії [10, арк. 1]. Так, у лютому 1934 року був прийнятий у гімназію Малої семінарії Яків Гніздовський, в майбутньому маляр і графік світової слави. Навчаючись у 8 класі українській гімназії товариства *Рідна школа* у Чорткові, був заарештований за приналежність до нелегального студентського гуртка і після виходу з в'язниці не міг продовжувати навчання. Завершив освіту він у гімназії Малої семінарії, успішно здавши іспити на атестат зрілості у червні того ж року [12, арк. 87].

У 1932/33 шкільному році Мирослав Антонович, «син вдови по уряднику з Долини» був зарахований в інтернат «на половинну дотацію Їх Ексцеленції Високопреосвященного Митрополита Кир Андрія Шептицького» [11, арк. 20]. Він жив у семінарії, паралельно навчаючись в Академічній гімназії, і зміна способу життя давалася йому дуже нелегко: «оселившись у малій семінарії, хотів зламати свій опір, хотів придушити у собі кожен вибух духовних і фізичних пристрастей», – згадував Антонович особливо важке перше півріччя свого перебування у Львові. Всі вихованці підпорядковувалися строгому режиму, весь день був розписаний, починаючи від 6 год ранку, після науки учні парами поверталися до семінарії, до міста можна було вийти лише з дозволу настоятеля і то не часто, життя було упорядковане «від хвилини до хвилини, від години до години, з ранку до вечора» [1, с. 186]. При інтернаті діяв хор, яким керував Дмитро Котко, у якому співали учні Малої духовної семінарії та Української гімназії у Львові, які жили в інтернаті. Усвідомлюючи значення праці славного диригента для своїх вихованців, адміністрація Малої семінарії оплачувала повне утримання разом з житлом всієї родини Котка у складі чотирьох осіб [9, арк. 1].

Влітку 1933 року, будучи учнем 5 класу Філії Академічної гімназії, вступив до семінарійного хору і Мирослав Антонович. Він захоплювався неординарною зовнішністю Котка та його рішучим, принциповим характером, його манерою диригування одними пальцями, яку використовував згодом сам, вмінням керувати «сконцентрованою і опанованою» енергією хору, називав його «феноменальним майстром барви звуку і зовнішнього ефекту». Згодом своїх хористів-голандців з *Візантійського хору* Антонович одягне у національні строї «як у Котка» – червоні чоботи, сині шаровари, вишиванки.

«При виконанні «Покаянія» А. Веделя під проводом Дмитра Котка хор учнів перетворювався на якийсь могутній інструмент, що своїм звучанням наганяв мені дрож по тілу, – писав Антонович, – цікаво, що ті враження й емоції через півстоліття лишилися у мене живими» [1, с. 206]. Репертуар хору був багатим – релігійні та світські твори українських та європейських композиторів, народні пісні. 1931 року вийшов друком збірник українських пісень в аранжуванні Д. Котка з репертуару семінарійного хору, серед яких – *Кант про Страшний Суд*, *Щедрівка* – *Дзвони*, *Пряла б же я куделицю*, *Ой на горі василечки*, *Куріпочка*, *Чумарочка*, а також гімн *Україно Мати* К. Стеценка, *Учітєся, брати мої* М. Лисенка та ін.

Одним з найбільш пам'ятних в історії семінарійного хору був виступ на Святоюрській горі у палаті митрополита Андрія Шептицького. Митрополит важко хворів і керівництво Малої семінарії вирішило справити йому приємну несподіванку в переддень свята св. Андрія. Вишколений хор у супроводі ректора, настоятеля і учнів семінарії проспівав вітальну пісню перед митрополитом, після чого

митрополит давав учням різні життєві настанови. «Дивлячись на нього і слухаючи його слова, дійсність перепліталася з уявою і на мить важко було збагнути, чи перед нами оживлено постать Саваофа, розмальована у високому куполі церкви, чи біблійний Мойсей, чи прикутий» до скелі Прометей, – писав вражений Антонович. – Але перед нами був живий український владика Андрей» [1, с. 209].

Все ж найважливішим орієнтиром для Антоновича було глибинне відчуття Котком української пісні, власне її *українськості*, духу, «запаху» і барви у хорошому звучанні. Впроваджене у власну практику, це відчуття стає визначальним для Антоновича у його подальшій диригентській праці. «Багато є диригентів, які однаково підходять і до вивчення і виконання пісень як українських, так і пісень інших народностей, забуваючи, – а це треба пам'ятати, – що українська пісенна інтонація є зовсім відмінна від пісень інших народів, навіть близьких наших сусідів росіян і поляків» [7, с. 267], – ця думка Котка стала засадничою для формування виконавського стилю *Візантійського хору* Антоновича, який він зорганізує на початку 50-х років. Збереження естетики виконання літургійного співу за давніми лаврськими традиціями, з яким хор Малої Духовної семінарії познайомив Котко, стане ще однією прикметною засадою виконавського стилю *Візантійського хору*. Невдовзі Котко організував власний професійний хор, а 1938 року до ліквідації семінарії радянською владою диригентом семінарійного хору став М. Антонович.

Перед самою матурою, коли грошей забракло і на власну науку, і на навчання брата, брат Адам без вагань заплатив потрібну суму, щоб Мирослав мав змогу закінчити гімназію, а сам втратив цілий рік. З початком Другої світової війни, після окупації німцями Галичини Адам допоміг зібрати необхідні кошти для навчання брата у Віденській Музичній академії і посприям, разом з приятелями Мирослава Богданом Лончиною¹ і Аригідом Вирстою², його виїзду до Відня. Вони зустрічалися після війни – спочатку в таборах для біженців у Німеччині, а

¹ Богдан Лончина (1917–1985) – український громадсько-релігійний діяч, мовознавець, перекладач. Вчився у Вищому музичному інституті ім. Лисенка та Львівському університеті 1935–39 рр., від 1940 року – у Відні, де здобув у 1942 році у Віденському університеті ступінь д-ра романської та англійської філології. Брав участь у діяльності товариства «Січ». Викладав іноземні мови в Українській греко-католицькій семінарії у Гіршберзі. Багатолітній приятель М. Антоновича.

² Аригід Вирста (1922–2000) – скрипаль, музиколог, музично-громадський діяч. Брат Темістокла Вирсти – відомого художника, скульптора та архітектора. У 1947–49 рр. навчався у Віденській та Паризькій консерваторіях, 1955 року захистив докторську дисертацію у Паризькому університеті під назвою «Скрипкові школи 17–18 століть (на підставі дидактичних підручників)». З 1956 по 1987 рр. викладач музики та скрипкового мистецтва в Сорбонні, автор численних статей про українську музику в періодиці та іноземних енциклопедіях. Багатолітній приятель М. Антоновича.

згодом в Америці під час концертних турів та музикологічних конгресів. Уже перебуваючи в еміграції в Америці, Адам видавав журнал *Екран*, у якому фіксував всі важливі події українського життя, зокрема, постійно висвітлював концертну діяльність «*Візантійського хору*».

Філія Академічної гімназії займала третій поверх «Народного дому» по вул. Рутовського 22 (тепер – вул. Театральна), який був не дуже придатний для навчання. «Але ми, „філіясти”, любили цей наш будинок із його галицьким левом на причілку та зі старенькою фірмовою таблицею школи над входом на 3-ій поверх, виписаною ще старосвіцьким правописом, – згадував О. Горбач. – [...] Тут-бо, в цьому будинкові відбувалася колись частина нашої історії» [3, с. 141]. І Горбач, і Антонович залишили теплі згадки про вчителів гімназії – о. катехита Григорія Костельника, літературознавця Володимира Радзиковича, українців Олександра Панейко і Ярослава Біленького, диригентів гімназійного хору Євгена Козака та Романа Орленка-Прокоповича та ін. «Усі вчителі виховували в нас поняття чести, – писав Олекса Горбач. – Зокрема, викладачі класичних мов на життєписах грецьких і римських політиків учили відваги, чести та пожертвування собою задля загального добра. То були перші враження, на яких формувалася свідомість мас та мого покоління» [3, с. 342]. Про патріотизм викладачів і їх старання прищепити своїм учням, окрім знань, ще й працьовитість і любов до України, згадує і Антонович. «Це було чи не головною причиною того, що деякі професори гімназії ставили дуже великі вимоги до учнів, як у науці, так і в поведінці, і карали безоглядно за лінивість і недбальство. Двоє з них так накидалися за мої недоробки в науці, що здавалося, вони мене знищать», – писав Антонович, тому перших півроку навчання дався йому дуже важко: «ці часи залишили у моїй душі гіркоту, рану, що боліла довгі роки і роз'ятрювалася при кожному спогаді» [1, с. 174–175.]. Серед найприємніших – спогади про гімназійний хор під диригентурою Козака, а пізніше самого Антоновича. У гімназії був мішаний хор та хор «мужеський», організований з учнів старших класів, їх репертуар склали хори О. Нижанківського «Гуляли» і «Золоті зорі», С. Людкевича – «Косар», «Дайте руки юні други», «Дударик» в обробці Леонтовича та ін. Акомпанував на фортеп'яно тоді ще учень 8 класу Богдан Лончина, а солістом в піснях Нижанківського був Василь Матіяш³, який на той час студював вокал у Музичному інституті ім. М. Лисенка [1, с. 181–182].

З часів навчання Антоновича в Академічній гімназії продовжилося в повоєнні роки листовне спілкування з однокласником Олексою Горбачем – в майбутньому відомим українським мовознавцем, який емігрував з України в червні 1943 року, професором славистики університетів Геттінгена, Марбурга, Франкфурта, Мюнхена та Українського Католицького університету в Римі. У квітні 1957 року, від-

---

³ Василь Матіяш (1911–1982) – український співак-баритон, диригент, громадський діяч. Навчався у Малій духовній семінарії у Львові, був студентом Львівської Богословської Академії, Львівського Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка. У 1943 р. закінчив Віденську Музичну Академію з дипломом оперного співака, виступав на сценах європейських оперних театрів. 1949 емігрував до Австралії, де організував і керував хорами «Боян» та «Юний Боян», а також двома церковними хорами. Багатолітній приятель М. Антоновича.

найшовши адресу Антоновича в НТШ в Сарселі, О. Горбач пише свого першого листа «дорогоцінному соратнику», як він пишно іменує Антоновича. Обоє вони вчилися в одному класі філії Української державної гімназії у Львові – Горбач з 1928 року, а влітку 1932 року вступив до 5 класу Антонович, і обоє закінчили її іспитом зрілості у 1936 році. Горбач навіть співав в гімназійному хорі, яким певний час керував Мирослав Антонович. У 1936 році обоє вступили до Львівського університету на гуманітарний факультет – Антонович на музикологію, а Горбач вивчав україністику, полоністику і германістику.

Два видатні науковці, один з яких був музикологом, а інший – лінгвістом, згодом стали причетними до знакової для української музичної культури знахідки, що відкрила музичну творчість доби Козаччини і розширила наші уявлення про горизонти культурного впливу української музики. В бібліотеці сербського міста Нови Сад О. Горбач віднайшов ноти – поголосники партесних творів доби Козаччини і написав про них Антоновичу, який через Музикологічний інститут університету Утрехту замовив мікрофільми 27-ми 5-голосних партесних концертів і двох Служб Божих та розпочав їх дослідження. У 1974 у Вінніпезі вийшла друком збірка партесних концертів XVII століття невідомих авторів під назвою *Ukrainian «Partesny» concertos* з передмовою Антоновича⁴. П'ять п'ятиголосних концертів, транскрибованих і зведених ним у партитуру, були частиною віднайдених Олексом Горбачем партесних творів у бібліотеці «Матице Српске» міста Новий Сад. Дослідженню цих унікальних пам'яток були присвячені і наукові праці М. Антоновича.

В архіві Антоновича зберігається ряд публікацій Горбача, які він надсилав Антоновичеві з 1956 по 1973 роки, завжди з дружньою присвятою: «Дорогому Мирославі на спогад спільної «філіяльної» лавки у Львові» тощо.

Після закінчення гімназії, у 1936 році Мирослав Антонович поступає на музикологію у Львівський університет і з цього часу розпочинається наступний період у його житті, пов'язаний з його професійним зростом передовсім як музиколога, а також співака-соліста.

Ulyana Hrab. Myroslaw Antonowych. Stages of personal identity formation: childhood and youth. Each person builds up one's individual identity ("ego-identity") as a part of a multi-

⁴ У 1979 році була приготована до друку і видана М. Антоновичем ще одна віднайдена у бібліотеці міста Новий Сад музична пам'ятка: *П'ятиголосна партесна Служба Божя XVII ст.* Транскрипція та зведення в партитуру М. Антоновича. Вінніпег 1979.

layered structure of a complex personal formation. Childhood and youth represent the stage of formation of a system of symbols and notions that make it possible to acquire identity. Our purpose is to investigate such factors as who, what and how that influenced personal self-determination of Myroslaw Antonowych, a prominent figure of Ukrainian emigrational musicology of postwar decades, whose intellectual biography confirms the significance of his scientific interests both for Ukrainian and European cultures, in the years of his childhood and youth. Years of childhood and youth of Myroslaw Antonowych on the background of small communities – his family, Ukrainian school and Polish gymnasium in Dolyna city, years of stay in Small Seminary of Lviv and study in Lviv Academic Gymnasium – are considered herein. Applying an interdisciplinary approach at the crossroads of history, cultural studies, psychology, biographistics and musicology, different contexts influencing formation of personal identity of Myroslaw Antonowych are researched. This is the period when its important features such as openness to a Different, ability to be in harmony with the world, freedom of self-expression and respect to something new, are gradually formed. They become the main catalyst of personal growth of Myroslaw Antonowych and later will form his “European identity”.

Key words: Myroslaw Antonowych, identity, intellectual biography, emigrational musicology.

Література

1. Антонович М. Між двома світовими війнами. Спогади. – Ч. 1. – Київ, 2003. – 538 с.
2. Антонович М. *Щоденник*. Автограф та авторизований машинопис // Архів М. Антоновича. Інститут церковної музики Українського Католицького Університету. – Львів.
3. Горбач О. Шлях зі Сходу на Захід. Спогади / Упоряд. Анна-Гая Горбач, Ярослава Закревська. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998. – 373 с.
4. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – Київ : Критика, 2006. – 632 с.
5. Еріксон Е. Життєвий цикл: епігенез ідентичності [Електронний ресурс] <http://psychology.com.ua/erikson-e-zhittyevij-cikl-epigenez-identichnosti/>
6. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім І. Франка 2009. – 558 с.
7. Котко Д. Три листи до Ю. Кліша // *Дмитро Котко та його хори*. – Статті, рецензії, спогади, документи. – Дрогобич, 2000. – С. 265–268.
8. Титаренко Т. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. – Київ : Либідь, 2003. – 376 с.
9. ЦДАЛ. – Ф. 451. – Опис 1. – Спр. 367. – 2 Арк.
10. ЦДАЛ. – Ф. 451. – Опис 1. – Спр. 379. – 1 Арк.
11. ЦДАЛ. – Ф. 451, – Опис 1. – Спр. 382. – 30 Арк.
12. ЦДАЛ. – Ф. 451, – Опис 1. – Спр. 384. – 99 Арк.

